

І. О. Луніна

доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач відділу державних фінансів ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України", Київ, Україна, ilunina@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3812-4802>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

Анотація. Досліджено теоретичні підходи й міжнародний досвід виокремлення компонентів стійкого розвитку та емпіричного оцінювання стійкості державних фінансів. Наголошено на необхідності розгляду й розв'язання проблем фінансової політики в рамках цілісної концепції сталого розвитку, що має враховувати наслідки бюджетних рішень для майбутніх поколінь. Проаналізовано міжнародний досвід управління державними (публічними) фінансами в контексті справедливого розподілу ресурсів між поколіннями. Доведено, що в Україні поліпшення стану зведеного бюджету у 2015–2018 рр. було забезпечено завдяки посиленню податкового навантаження на економіку та зменшенню видатків на економічну діяльність, охорону здоров'я, освіту, фундаментальні й прикладні дослідження, які належать до продуктивних і впливають на розвиток людського капіталу та національної економіки загалом. Обґрунтовано, що стійкість державних фінансів у довгостроковій перспективі визначається не тільки виконанням боргових зобов'язань уряду, а й збільшенням продуктивних видатків бюджету з метою забезпечення динамічної збалансованості державних фінансів у просторі й часі, включаючи відносини між поколіннями в процесі соціально-економічного розвитку України.

Ключові слова: довгострокова стійкість державних фінансів, платоспроможність уряду, соціально-економічний розвиток, майбутні покоління.

Рис. 1. Табл. 1. Лир. 31.

Inna Lunina

Dr. Sc. (Economics), Professor, Emeritus of Science and Technology of Ukraine, SI "Institute for Economics and Forecasting, Ukrainian National Academy of Science", Kyiv, Ukraine, ilunina@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3812-4802>

CONCEPTUAL BASICS OF PUBLIC FINANCE SUSTAINABILITY

Abstract. Theoretical approaches and international experience of identifying components of sustainable development and empirical assessment of the fiscal sustainability are investigated. The author argues that fiscal policy challenges should be considered and dealt within the holistic approach to sustainable development, which allows for the consequences of budget decisions on future generations. This requires the consistence of public finances with the conditions for economic growth, tax burden stability and social justice. The international policies of managing public finances in terms of equitable inter-generational distribution of resources are analyzed. Special attention is drawn to the fact that the works of national researchers are mainly focused on parameters of public debt and budget deficits, which define the government's solvency and ability to sustain its debt liabilities. It is proved that the improvement of the Ukrainian Consolidated Budget in 2015-2018 was ensured by increasing the tax burden on the economy and reducing expenditures on economic activity, health care, education, fundamental and applied research which are productive and crucial for the development of human capital as well as national economy as a whole. It is argued that the sustainability of public finances in

the long run is determined not only by the fulfillment of government debt but also by an increase in productive budget expenditures in order to ensure a dynamic balance of public finances in space and time, including intergenerational relations in the process of socio-economic development of Ukraine.

Keywords: long-term sustainability of public finances, government's solvency, socio-economic development, future generations.

JEL classification: E62, H60, H61.

И. А. Лунина

доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель науки и техники Украины, заведующая отделом государственных финансов ГУ "Институт экономики и прогнозирования НАН Украины", Киев, Украина

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ УСТОЙЧИВОСТИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФИНАНСОВ

Аннотация. Исследованы теоретические подходы и международный опыт выделения компонентов устойчивого развития и эмпирической оценки устойчивости государственных финансов. Отмечена необходимость рассмотрения и решения проблем фискальной политики в рамках целостной концепции устойчивого развития, которая должна учитывать последствия бюджетных решений для будущих поколений. Проанализирован международный опыт управления государственными (публичными) финансами в контексте справедливого распределения ресурсов между поколениями. Доказано, что в Украине улучшение состояния сводного бюджета в 2015–2018 гг. было обеспечено благодаря усилению налоговой нагрузки на экономику и уменьшению расходов на экономическую деятельность, здравоохранение, образование, фундаментальные и прикладные исследования, которые относятся к продуктивным и влияют на развитие человеческого капитала и национальной экономики в целом. Обосновано, что устойчивость государственных финансов в долгосрочной перспективе определяется не только выполнением долговых обязательств правительства, но и увеличением продуктивных расходов бюджета с целью обеспечения динамической сбалансированности государственных финансов в пространстве и времени, включая отношения между поколениями в процессе социально-экономического развития Украины.

Ключевые слова: долгосрочная устойчивость государственных финансов, платежеспособность правительства, социально-экономическое развитие, будущие поколения.

Після фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., що призвела до погіршення бюджетної ситуації та збільшення показників бюджетного дефіциту й державного боргу в багатьох країнах, питання забезпечення стійкості державних фінансів належать до пріоритетних напрямів фінансової політики країн світу. В Україні заходи бюджетної консолідації протягом останніх років не усунули істотних диспропорцій у системі державних фінансів. Як підкреслено у Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки проявом неефективності чинної системи є низький рівень задоволення потреб населення в державних послугах, непередбачуваність бюджетно-податкової політики, зокрема щодо запровадження нових податків, обсягів фінансування державних установ,

цільового спрямування бюджетних коштів, а також неузгодженість державної політики в середньостроковій перспективі [1].

Несприятливі демографічні тенденції та значні обсяги боргових виплат України впродовж 2021–2049 рр. (згідно з умовами реструктуризації державного боргу у 2015 р. за зовнішніми запозиченнями й гарантованим державою боргом) призведуть до ускладнення бюджетної ситуації, створюючи загрозу довгостроковій стійкості її державних фінансів.

Різні аспекти фінансової стійкості бюджетів сектору загального державного управління розглядаються в працях, зокрема, таких вітчизняних науковців, як Р. А. Балакін, В. Й. Башко, І. В. Богдан, С. С. Гасанов, В. П. Кудряшов, М. В. Тимошенко, І. І. Уманський [2–7]. Так, на думку С. С. Гасанова, В. П. Кудряшова та Р. А. Балакіна, в разі виконання умов міжчасового бюджетного обмеження стійкість фіскальної політики означає, що вибір між збільшенням державного боргу й підвищенням податків не впливає на основні макроекономічні показники, а способи фінансування дефіциту бюджету не мають істотного значення [4, с. 29]. За висновками І. В. Богдана, базовою передумовою фіскальної стійкості є здатність уряду забезпечувати формування ресурсів, потрібних для обслуговування його боргових зобов'язань. Критерієм фіскальної стійкості, а отже, платоспроможності держави, в т. ч. з точки зору учасників фондового ринку, визначено утримання державного боргу на постійному або певному безпечному рівні (відносно ВВП). Виконання цього критерію означає можливість досягнення такого показника первинного сальдо бюджету (тобто сальдо без урахування видатків з обслуговування державного боргу), який захищатиме країну від дефолту чи необхідності реструктуризації державного боргу, зокрема шляхом фіскальних коригувань, протягом довгострокового періоду [3, с. 63].

Нерозв'язаність проблеми забезпечення стійкого розвитку системи державних (публічних) фінансів України обумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямі. Метою статті є визначення змісту поняття “стійкість державних фінансів” та обґрунтування на його основі концептуальних підходів до забезпечення довгострокової стійкості бюджетної системи.

В одній із перших праць із проблематики фіскальної стійкості було запропоновано оцінювати останню за аналогією з платоспроможністю бізнесу, коли витрати з обслуговування й погашення боргу співвідносяться з чистою вартістю компанії, тому критерієм платоспроможності держави визначено співвідношення чистої вартості її активів із розміром національної економіки, яке має зберігатися на постійному рівні [8, с. 48–50]. Однак оцінка майбутньої чистої вартості активів і зобов'язань уряду є складним завданням, зокрема щодо фінансування пенсійних виплат. До того ж держава може запроваджувати нові або збільшувати наявні податки для збільшення своїх доходів.

За визначенням О. Бланшара, стійка фіскальна політика – це політика, довгострокове продовження котрої забезпечує повернення обсягів державного боргу (як частки ВВП) до початкового рівня [9, с. 11]. Політика, що не

виконує цієї умови в довгостроковій перспективі, зокрема внаслідок зростання бюджетних видатків чи зниження доходів, не є стійкою. Теоретичні підходи О. Бланшара до оцінки стійкості державних фінансів базуються на показниках міжчасового бюджетного обмеження, котрі приведені до поточного року та враховують стан бюджету поточного (базисного) року й майбутніх бюджетів. Виходячи з міжчасового бюджетного обмеження, поточна вартість державного боргу базисного року та всіх майбутніх бюджетних видатків має покриватися поточною вартістю цільового показника державного боргу (станом на кінець досліджуваного періоду) й усіх майбутніх доходів. Для нескінченного часового періоду поточна вартість державного боргу повинна дорівнювати нулю, що можливо в разі, коли поточна вартість первинних сальдо бюджету дорівнює поточному показнику державного боргу, тобто забезпечує фінансування наявного державного боргу.

Різниця між показником первинного сальдо бюджету, який має забезпечуватися протягом досліджуваного періоду для досягнення цільового показника державного боргу (станом на кінець періоду), та первинним сальдо базисного року (у відсотках ВВП) визначає величину бюджетного розриву. Додатна величина бюджетного розриву свідчить про необхідність адаптації (поліпшення) первинного сальдо бюджету (у відсоткових пунктах ВВП) для досягнення цільового показника державного боргу, тимчасом як від'ємна його величина – про стійкість бюджетно-податкової політики [10, с. 2]. Отже, бюджетні розриви, для покриття котрих потрібні коригувальні заходи (підвищення податків, або скорочення видатків, або збільшення державного боргу), унеможливають продовження поточної бюджетно-податкової політики. Розрив стійкості показує обсяг необхідної консолідації бюджету для відновлення стійкості державних фінансів.

Зазначені методи застосовуються для емпіричних оцінок стійкості державних фінансів країн ЄС і ОЕСР [11; 12]. При цьому в дослідженнях, що проводилися до фінансово-економічної кризи 2008 р., фіскальна політика вважалася стійкою, якщо її продовження в довгостроковому періоді забезпечувало збереження наприкінці цього періоду рівня державного боргу базисного року [13, с. 2].

Консолідована версія Договору про функціонування ЄС визначає стійкість фінансової позиції уряду (*the sustainability of the government financial position*) як таку, котра забезпечується станом бюджету без надмірного дефіциту (ст. 140). Досвід успішних країн показує, що, особливо при виникненні економічних і фіскальних ризиків, стійкості державних фінансів у середньо- й довгостроковій перспективі сприяє виважена бюджетна політика, тобто така, яка в періоди економічного зростання забезпечує зміцнення державних фінансів і створення необхідних резервів на період економічного спаду. До базових положень економічної й фіскальної політики Євросоюзу та країн-членів, окрім забезпечення міцних бюджетних позицій, належить збільшення потенціалу економічного зростання [14].

У звіті Єврокомісії щодо оцінки бюджетної ситуації в ЄС фінансова стійкість визначається як здатність національних урядів країн-членів не лише нести тягар наявного державного боргу в середньо- та довгостроковій перспективі, а й одночасно фінансувати надання населенню належних бюджетних благ і послуг, а в разі виникнення макроекономічних і фінансних ризиків – забезпечувати відповідне коригування бюджетної політики [12]. За висновками експертів Єврокомісії, одночасне виконання цих завдань потребує багатовимірного підходу до оцінки та аналізу стійкості державних фінансів, у рамках котрого мають своєчасно виявлятися як бюджетні ризики, так і наслідки старіння населення для бюджету.

З огляду на широкий спектр впливу бюджетно-податкової політики на соціально-економічний розвиток країни, стійкість державних фінансів слід розглядати не тільки з точки зору можливостей держави обслуговувати свої боргові зобов'язання, тобто її платоспроможності. Широкий погляд на забезпечення стійкості державних фінансів у довгостроковому періоді (стійкої фінансової позиції сектору загального державного управління) передбачає аналіз і розв'язання проблем фінансової політики в рамках цілісної концепції сталого розвитку.

Появу поняття сталого розвитку часто пов'язують із працею Г. К. фон Карловіца "Sylvicultura Oeconomica" (1713), котра присвячена розвитку лісового господарства [15, с. 3; 16; 17]. У ній була сформульована ідея стійкості щодо лісового господарства: при використанні лісів треба "врахувати.., де потомство має брати деревину" [18, с. 76]. Автор вживає термін "стійкість" (нім. *Nachhalt*) для позначення того, що залишається безперервним, постійним або триває (використовується) довгий час.

Як відомо, поняття "сталий розвиток" (*Sustainability Development*) було введене в сучасний науковий обіг на конференції ООН у Ріо-де-Жанейро 1987 р. У доповіді комісії на чолі з пані Г. Х. Брунтланд зазначалося, що людство здатне надати розвитку стійкий і довготривалий характер, щоб задовольняти потреби нині живих людей, не позбавляючи майбутні покоління можливості задовольняти свої потреби [19, с. 24].

Якщо спочатку ідея сталого розвитку розроблялась у рамках розв'язання проблеми збереження природних умов життя (з урахуванням інтересів прийдешніх поколінь, забезпечення однакового потенціалу розвитку для різних генерацій), то в останні десятиліття передбачається, що наслідки реалізації цілей розвитку не можуть перекладатися на майбутні покоління. Згідно з рішенням Генеральної Асамблеї саміту ООН щодо прийняття порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 р., завдання щодо забезпечення сталого розвитку мають комплексний і неподільний характер та повинні забезпечувати збалансованість трьох його складових – економічної, соціальної й екологічної [20].

Сталий (стійкий) розвиток має зберігати нинішні стандарти життя для прийдешніх поколінь або рівні можливості прийняття рішень як для теперішніх, так і для наступних генерацій [21, с. 107, 108]. Забезпечення такого

розвитку потребує врахування в рішеннях із питань бюджетної політики їх впливу на життя людства в майбутньому (щоправда, його негативні наслідки для природних ресурсів і умов життя населення можуть дещо зменшуватися завдяки технічному прогресу або змінам преференцій прийдешніх поколінь).

Вітчизняні дослідження з проблематики стійкості державних фінансів України фокусуються переважно на показниках державного боргу й бюджетного дефіциту, що визначають платоспроможність уряду та його здатність виконувати свої боргові зобов'язання [5; 7]. Це, безперечно, є серйозною проблемою для України, як і інших країн із низьким рівнем доходів і значним державним боргом, оскільки процеси втечі капіталу, знецінення національної валюти, зростання вартості обслуговування державного боргу підвищують ризики платоспроможності країни в середньо- й довгостроковій перспективі [22] та можуть змушувати вживати заходів щодо відновлення стійкості державних фінансів. Проте виконання жорстких умов формування поточних бюджетів може з часом негативно вплинути на економічне зростання або потребувати збільшення витрат бюджетів і, відповідно, податкового тягара внаслідок зростання майбутніх фінансових зобов'язань держави.

У рамках розширеної концепції бюджетної стійкості в довгостроковій перспективі, котра враховує вплив бюджетно-податкової політики на життя прийдешніх поколінь, за висновками А. Шика, варто виокремлювати, крім питань забезпечення платоспроможності держави, ще три аспекти стійкості, такі як підтримка економічного зростання, стабільність податкового навантаження, справедливості розподілу ресурсів між поколіннями [23, с. 111].

Важливою ознакою стійкої бюджетної політики є її відповідність вимогам економічного зростання. Наприклад, обмеження Євросоюзу щодо бюджетного дефіциту (3 % ВВП) і державного боргу (60 % ВВП) пов'язані з тим, що при порушенні цих обмежень зростання не буде стійким [24, с. 430–432]. Згідно з документами Європарламенту, економічна, фінансова й банківська кризи засвідчили, що проблеми публічних фінансів негативно впливають на соціально-економічний розвиток країн і політичну стабільність, тимчасом як довгострокова стійкість публічних та приватних фінансів є ключовими передумовами економічного зростання й підтримки прийнятного рівня державних видатків, у т. ч. інвестицій [25]. Досвід країн ЄС засвідчив, що збалансований чи профіцитний бюджет створює можливості для бюджетного маневру – скорочення податків або збільшення інвестицій чи витрат на наукові дослідження й розробки [26, с. 59].

Така концепція стійкості застосовується у Великобританії, а її реалізація базується на положеннях Кодексу фіскальної стабільності [27], котрий визначає, що управління публічними фінансами повинне відповідати довгостроковим інтересам країни, забезпечуючи створення умов, які сприяють економічному зростанню. Головна мета британського казначейства полягає в підвищенні темпів сталого зростання, поліпшенні якості життя та забез-

печенні зайнятості. Ці умови необхідні для підтримки довгострокової економічної стабільності, що дає змогу бізнесу, приватним особам і уряду ефективніше планувати свою діяльність, спрямовувати інвестиції у фізичний і людський капітал та підвищувати продуктивність. Сильна економіка й справедливе суспільство розширюють економічні можливості для підтримки тих, хто найбільше цього потребує [28].

Для реалізації цілей фіскальної політики урядом Великобританії визначено два фіскальних правила, котрі відображають його зобов'язання щодо бюджетної стійкості та забезпечення справедливості між поколіннями [29, с. 3]:

- золоте правило: протягом економічного циклу уряд запозичуватиме лише для інвестицій, а не для фінансування поточних витрат;
- правило стійких інвестицій: чистий борг публічного сектору (відносно ВВП) утримуватиметься на стабільному й розумному рівні (нижче ніж 40 % ВВП протягом економічного циклу).

Дотримання першого правила забезпечує фінансування поточних видатків за рахунок податків, що є важливою передумовою справедливого розподілу податкового навантаження між різними поколіннями, другого – обмежує можливість перекидання чималих боргів на прийдешні генерації.

Стійкість державних фінансів означає також забезпечення стабільності податкового навантаження та виконання майбутніх державних зобов'язань без збільшення податкового тягаря, що зафіксовано в бюджетних документах різних країн. Наприклад, у першій доповіді щодо наслідків поточної фіскальної політики для майбутніх поколінь Австралії фіскальну стійкість визначено як здатність уряду забезпечувати справедливий розподіл ресурсів між поколіннями, щоб майбутні платники податків не зіткнулися з некерованим рахунком за державні послуги, котрі надаються теперішньому поколінню [30]. При цьому підкреслюється, що за фіскальної стійкості поліпшуються перспективи економічного зростання та підвищується рівень життя, оскільки при цьому державний борг утримується на низькому рівні, а це позитивно впливає на величину процентних ставок за кредитами й, відповідно, на інвестиції приватного сектору, зокрема в розвиток реального сектору національної економіки. Одночасно посилюється здатність уряду вчасно реагувати на зміну зовнішніх економічних умов та й надалі надавати блага й послуги, які не може достатньою мірою забезпечити приватний сектор.

Довгострокові бюджетні прогнози Австралії (на 40 років) базуються на припущенні про постійний рівень державних доходів відносно ВВП, але разом із тим оцінюється ризик збільшення податкового тягаря (або державного боргу), якщо державні видатки зростатимуть за прогнозованою траєкторією. З огляду на ризики такого розвитку подій, вимога щодо незмінного рівня податкового навантаження є важливою складовою (нормою) широкої концепції стійкості державних фінансів [23, с. 112, 113].

У концепції міністерства фінансів Німеччини стосовно стійкості фінансової політики й довгострокової орієнтації публічних бюджетів фіскальна

стійкість теж визначається як можливість продовження поточної бюджетно-податкової політики та недопущення несправедливого розподілу бюджетного навантаження між поколіннями. Відповідно до першого основного правила Стратегії сталого розвитку Німеччини, “кожне покоління повинне самостійно розв’язувати свої завдання та не обтяжувати ними майбутні покоління. Водночас слід вживати заходів із запобігання виникненню проблем” [15, с. 242, 243]. Вказана стратегія базується на цілісному, комплексному, інтегративному підході, котрий передбачає забезпечення взаємодії між трьома вимірами стійкості: економічно ефективний, соціально збалансований і екологічно обґрунтований розвиток [15, с. 12]. Принцип та правила сталого розвитку поширюються на різні напрями соціально-економічної політики, щоб забезпечити їх внесок у реалізацію відповідної політики.

Виходячи з цих принципів і правил, стійкий розвиток бюджетної системи Німеччини в багатьох випадках пов’язаний із кількісно визначеними цілями [15, с. 245–248]. Зокрема, щодо державної заборгованості наголошено на консолідації фінансів держави, що оцінюється за допомогою показників нетто-дефіциту та структурного дефіциту бюджетів сектору загального державного управління (3 і 0,5 % ВВП), а також рівня державного боргу (менш ніж 60 % ВВП). Фінансування сфери соціального захисту й соціального забезпечення має гарантувати певний (мінімальний) рівень доходів для найвразливіших верств населення. При цьому моніторинг розвитку соціальної сфери проводиться за показником частки державних видатків на освіту, охорону здоров’я, соціальний захист та соціальне забезпечення в загальній сумі видатків бюджетів сектору загального державного управління. Сприяння інноваційному розвитку економіки оцінюється за показником приватних і державних видатків на наукові дослідження й розробки (до 2030 р. – мінімум 3 % ВВП).

У Німеччині кожних два роки проводиться моніторинг показників стійкого розвитку, а кожних чотири роки вносяться певні зміни до Стратегії сталого розвитку (так, на період до 2030 р. до неї було внесено 13 додаткових предметних областей і 30 нових індикаторів).

Отже, узагальнення сучасних підходів до виокремлення компонентів сталого розвитку державних фінансів і міжнародного досвіду його забезпечення дає можливість удосконалити визначення змісту цього поняття. На нашу думку, *стійкість державних фінансів – це такий їх стан, за якого зберігається рівновага бюджетно-податкової системи під впливом внутрішніх чи зовнішніх шоків і асиметрій та забезпечується її динамічна збалансованість у просторі й часі, включаючи відносини між поколіннями в процесі соціально-економічного розвитку країни.*

В Україні поліпшення поточного стану зведеного бюджету України (зниження його дефіциту та доведення до первинного профіциту) у 2015–2018 рр. було забезпечено за рахунок збільшення податкового навантаження на економіку та оптимізації видатків у сферах охорони здоров’я, освіти, фундаментальних і прикладних досліджень, а також зменшення видатків на економічну діяльність, тобто тих, що належать до продуктивних видатків, котрі

мають найбільший стимулюючий вплив на розвиток національної економіки й формування людського капіталу (таблиця).

Якщо за точку відліку прийняти пропорції різних видів витратків у 2011 р., то у 2014–2018 рр. спостерігається відносне скорочення продуктивних груп витратків (рисунк).

Крім скорочення рівня продуктивних витратків бюджету, Україна має незадовільні показники їх ефективності. За ефективністю державних витратків

Таблиця. Доходи, витатки та сальдо зведеного бюджету України у 2011, 2014–2018 рр., % ВВП

Показник	2011	2014	2015	2016	2017	2018
Доходи, всього	29,5	28,7	32,8	32,8	34,1	33,3
Оборона, громадський порядок, безпека та судова влада	3,4	4,6	5,4	5,5	5,5	6,0
Загальнодержавні функції	3,5	4,6	5,8	5,5	5,4	5,2
Економічна діяльність	4,9	3,9	3,6	3,5	4,4	4,8
Соціально-культурний блок	19,1	19,9	19,4	20,5	20,2	19,0
У т. ч. охорона здоров'я	3,6	3,6	3,6	3,2	3,4	3,3
освіта	6,4	6,3	5,7	5,4	6,0	5,9
фундаментальні та прикладні дослідження	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
Витатки, всього	30,9	33,0	34,2	35,0	35,4	35,1
Нетто-дефіцит	-1,4	-4,2	-1,6	-2,3	-1,4	-1,9
Первинне сальдо	0,4	-1,1	2,8	1,7	2,3	1,4

Розраховано за даними Міністерства фінансів України (<https://mof.gov.ua/uk>) та Державної служби статистики України (<http://ukrstat.gov.ua/>).

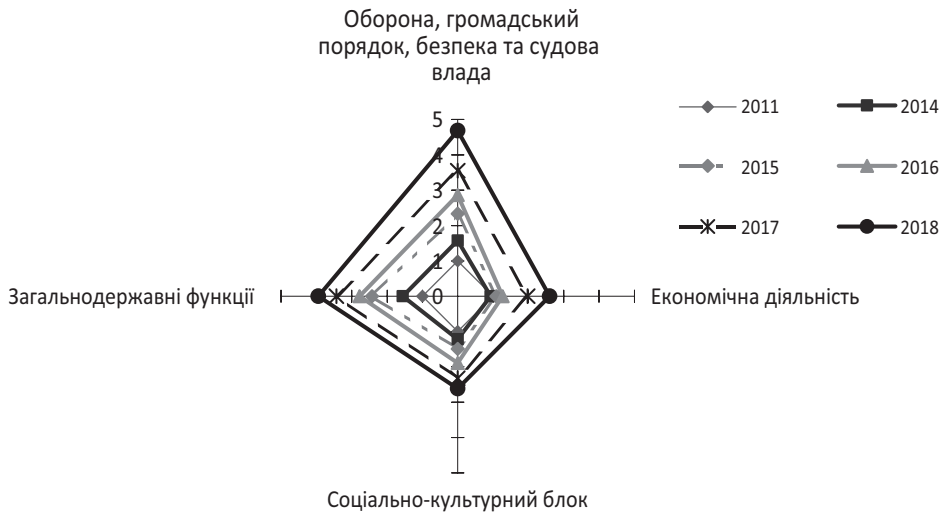

Рисунок. Зміна витратків зведеного бюджету України за основними напрямками протягом 2011, 2014–2018 рр.

Побудовано на основі розрахунків за даними Міністерства фінансів України (<https://mof.gov.ua/uk>).

у 2017–2018 рр. у рейтингу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму вона посідала 113-е із 137 місць, що значно нижче від її інтегрального показника (81-е місце) [31].

Така динаміка показників зведеного бюджету України дає підстави для висновку, що формування стійкої бюджетної політики має не тільки забезпечувати розв'язання поточних бюджетних і боргових проблем, а й відповідати довгостроковим інтересам країни. Це потребує збільшення уваги до фінансування продуктивних видатків бюджету з метою забезпечення динамічної збалансованості державних фінансів, включаючи відносини між поколіннями в процесі соціально-економічного розвитку України. До важливих складових політики забезпечення стійкості державних фінансів у довгостроковій перспективі, крім зниження рівня державного боргу до прийнятного цільового показника (відносно ВВП) та заходів бюджетної консолідації (за потреби) з метою поліпшення сальдо бюджету, слід віднести:

- надання населенню країни належних бюджетних благ і послуг;
- фінансування капітальних інвестицій, що є важливим фактором економічного зростання, в т. ч. із використанням додаткових податкових надходжень за рахунок зменшення тіньових і корупційних доходів;
- сприяння інноваційному розвитку економіки;
- бюджетне фінансування заходів з подолання бідності та зменшення нерівності;
- адаптацію бюджету, зокрема щодо видатків на охорону здоров'я й соціальний захист населення, до демографічних змін;
- фінансування науки та освіти в контексті досягнення цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 № 142-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/249797370>.
2. Башко В. Й. Фіскальна стійкість та бюджетні правила в Україні. *Фінанси України*. 2017. № 6. С. 26–37.
3. Богдан І. В. Стійкість державних фінансів України та оцінка фіскального розриву на період до 2020 року. *Фінанси України*. 2015. № 9. С. 61–77.
4. Гасанов С. С., Кудряшов В. П., Балакін Р. А. Формування системи індикаторів фінансової стійкості сектору загального державного управління. *Фінанси України*. 2012. № 9. С. 18–36.
5. Науково-методичні засади статистичного аналізу стійкості державних фінансів / С. С. Гасанов, М. В. Пугачова, А. О. Яценко та ін. ; ДНУ "Акад. фін. упр.". Київ, 2013. 524 с.
6. Тимошенко М. В. Фіскальна стійкість як підґрунтя середньострокового бюджетного планування. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер.: економіка*. 2013. Вип. 23. С. 189–193. URL: <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/37.pdf>.
7. Уманський І. І. Стійкість державних фінансів в умовах євроінтеграційних процесів. *Фінанси України*. 2015. № 1. С. 9–28.
8. Buiter W. H. A Guide to Public Sector Debt and Deficit. *Center Discussion Paper*. 1985. No. 493.

9. The sustain ability of fiscal policy: new answers to an old question / O. Blanchard, J.-C. Chouraqui, R. P. Hagemann, N. Sartor. *OECD Economic Studies*. 1990. No. 15.
10. Nachhaltigkeit der Finanzpolitik 2016. Ein Modul des BAK Taxation Index. Methodik. BAK Basel Economics AG. 2016.
11. Sustainability Report 2009. *European Economy*. 2009. No. 9.
12. Fiscal Sustainability Report 2012. *European Economy*. 2012. No. 8.
13. Nachhaltigkeit in der Finanzpolitik. Konzepte für eine langfristige Orientierung öffentlicher Haushalte. URL: https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/Ministerium/Geschaeftsbereich/Wissenschaftlicher_Beirat/Gutachten_und_Stellungnahmen/Ausgewahlte_Texte/Gutachten_Nachhaltigkeit_in_der_Finanzpolitik.pdf?__blob=publicationFile&v=3.
14. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та договору про функціонування Європейського Союзу (2010/с 83/01). Декларації щодо статті 126 цього Договору.
15. Deutsche Nachhaltigkeitsstrategie. Neuauflage 2016.
16. Grober U. Die Entdeckung der Nachhaltigkeit – Kulturgeschichte eines Begriffs. München : Verlag Antrje Kunstmann, 2010.
17. Nachhaltigkeit in der Forstwirtschaft: von Carlowitz. URL: https://www.nachhaltigkeit.info/artikel/nachhaltigkeit_i_d_forstwirtschaft_1725.htm.
18. Carlowitz von H. C. Sylvicultura Oeconomica oder haußwirthliche Nachricht und Naturmäßige Anweisung zur Wilden Baum-Zucht. Reprint der 2. Aufl. Leipzig : Braun, 1732. Remagen-Oberwinter: Kessel. 2009.
19. Наше общее будущее : доклад Всемирной комиссии по вопросам окружающей среды и развития / Генеральная Ассамблея ООН. 1987, 4 авг.
20. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей ООН 25 сентября 2015 года. 70/1. Преобразование нашего мира: повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/a/res/70/1>.
21. Wirtschaftsleistung, Lebensqualität und Nachhaltigkeit: Ein umfassendes Indikatorensystem. Expertise im Auftrag des Deutsch-Französischen Ministerrates. Wiesbaden, 2011.
22. Лунина І. О. Ризики довгострокової платоспроможності держави. *Фінанси України*. 2017. № 4. С. 7–21.
23. Schick A. Sustainable Budget Policy: Concepts and Approaches. *OECD Journal on Budgeting*. 2005. Vol. 5, No. 1.
24. Nowotny E. Der Öffentliche Sektor: Einführung in die Finanzwissenschaft. 3, neubearb. und erw. Aufl. Berlin ; Heidelberg ; N. Y. u.a. : Springer, 1996.
25. Entwurf einer Entschliessung des europäischen Parlaments zu den öffentlichen Finanzen in der WWU – 2011 und 2012 (2011/2274(INI)).
26. Public Finances in EMU, Office for Official Publications of the European Communities / European Commission. Luxembourg, 2004. URL: <http://europa.eu.int>.
27. Code for Fiscal Stability. HM Treasury, March 1998.
28. Eich F. Five Years of the UK's Long-Term Public Finance Report: Has it Made Any Difference? HM Treasury, 2008.
29. Long-term Public Finance Report: an analysis of fiscal sustainability. HM Treasury, December 2005.
30. Commonwealth of Australia: Intergenerational Report 2002-03. *Budget Paper*. 2002. No. 5, 14 May. URL: <http://www.treasury.gov.au/>.
31. The Global Competitiveness Report 2017–2018, 2017.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). *On the approval of the Strategy for reforming the public financial management system for 2017–2020* (Decree No. 142-p, February 8). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/249797370> [in Ukrainian].

2. Bashko, V. Y. (2017). Fiscal sustainability and budget rules in Ukraine. *Finance of Ukraine*, 6, 26–37 [in Ukrainian].
3. Bohdan, I. V. (2015). Fiscal sustainability in Ukraine and assessment of the fiscal gaps up to 2020. *Finance of Ukraine*, 9, 61–77 [in Ukrainian].
4. Gasanov, S. S., Kudriashov, V. P., & Balakin, P. L. (2012). Formation of the system of fiscal sustainability indicators of the general government. *Finance of Ukraine*, 9, 18–36 [in Ukrainian].
5. Gasanov, S. S., Puhachova, M. V., Yashchenko, L. O. et al. (2013). *Scientific and methodological principles of statistical analysis of the sustainability of public finances*. Kyiv: DNU "Akademiia finansovoho upravlinnia" [in Ukrainian].
6. Tymoshenko, M. V. (2013). Fiscal sustainability as a basis for medium-term budgetary planning. *National university "Ostroh Academy" scientific papers. Economics*, 23, 189–193. Retrieved from <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/37.pdf> [in Ukrainian].
7. Umanskyi, I. I. (2015). Public finance sustainability in the context of European integration processes. *Finance of Ukraine*, 1, 9–28 [in Ukrainian].
8. Buiter, W. H. (1985). A Guide to Public Sector Debt and Deficit. *Center Discussion Paper*, 493.
9. Blanchard, O., Chouraqui, J.-C., Hagemann, R. P., & Sartor, N. (1990). The sustainability of fiscal policy: new answers to an old question. *OECD Economic Studies*, 15.
10. BAK Basel Economics AG. (2016). *Nachhaltigkeit der Finanzpolitik 2016. Ein Modul des BAK Taxation Index. Methodik*. Basel.
11. Sustainability Report 2009. (2009). *European Economy*, 9.
12. Fiscal Sustainability Report 2012. (2012). *European Economy*, 8.
13. Bundesministerium der Finanzen. (n. d.). *Nachhaltigkeit in der Finanzpolitik. Konzepte für eine langfristige Orientierung öffentlicher Haushalte*. Retrieved from https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/Ministerium/Geschaeftsbereich/Wissenschaftlicher_Beirat/Gutachten_und_Stellungnahmen/Ausgewaehlte_Texte/Gutachten_Nachhaltigkeit_in_der_Finanzpolitik.pdf?__blob=publicationFile&v=3.
14. European Union. (n. d.). *Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (2010/c 83/01). Declarations on Article 126 of this Treaty* [in Ukrainian].
15. Die Bundesregierung. (2017). *Deutsche Nachhaltigkeitsstrategie. Neuauflage 2016*. Berlin.
16. Grober, U. (2010). *Die Entdeckung der Nachhaltigkeit – Kulturgeschichte eines Begriffs*. München: Verlag Antrje Kunstmann.
17. Nachhaltigkeit in der Forstwirtschaft: von Carlowitz. (2015). www.nachhaltigkeit.info. Retrieved from https://www.nachhaltigkeit.info/artikel/nachhaltigkeit_i_d_forstwirtschaft_1725.htm.
18. von Carlowitz, H. C. (2009). *Sylvicultura Oeconomica oder haußwirthliche Nachricht und Naturmäßige Anweisung zur Wilden Baum-Zucht*. Reprint der 2. Aufl. Leipzig: Braun, 1732. Remagen-Oberwinter: Kessel.
19. United Nations General Assembly. (1987, August 4). *Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development*. Oxford University Press.
20. United Nations. (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution A/RES/70/1 adopted by the General Assembly*. Retrieved from <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/a/res/70/1> [in Russian].
21. Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung Statistisches Bundesamt. (2011). *Wirtschaftsleistung, Lebensqualität und Nachhaltigkeit: Ein umfassendes Indikatorensystem. Expertise im Auftrag des Deutsch-Französischen Ministerrates*. Wiesbaden.
22. Lunina, I. O. (2017). Risks of the long-term solvency of the state. *Finance of Ukraine*, 4, 7–21 [in Ukrainian].

23. Schick, A. (2005). Sustainable Budget Policy: Concepts and Approaches. *OECD Journal on Budgeting*, Vol. 5, No. 1.
24. Nowotny, E. (1996). *Der Öffentliche Sektor: Einführung in die Finanzwissenschaft*. 3., neubearb. und erw. Aufl. Berlin, Heidelberg, New York: Springer.
25. Europäischen Parlament. (2013). *Entwurf einer Entschliessung des europäischen Parlaments zu den öffentlichen Finanzen in der WWU – 2011 und 2012 (2011/2274(INI))*.
26. European Commission. (2004). *Public Finances in EMU, Office for Official Publications of the European Communities*. Luxembourg. Retrieved from <http://europa.eu.int>.
27. HM Treasury. (1998, March). *Code for Fiscal Stability*.
28. Eich, F. (2008). *Five Years of the UK's Long-Term Public Finance Report: Has it Made Any Difference?* HM Treasury.
29. HM Treasury. (2005, December). *Long-term Public Finance Report: an analysis of fiscal sustainability*.
30. Commonwealth of Australia: Intergenerational Report 2002-03. (2002, May 14). *Budget Paper*, 5. Retrieved from <http://www.treasury.gov.au/>.
31. Schwab, K. (Ed.). (2017). *The Global Competitiveness Report 2017–2018*. World Economic Forum.